

Intervenció arqueològica al
Passeig de l'Havana, 10-22, carrer
de Lima, 2.

Codi M.H.C.B. 119/08

Barcelona, el Barcelonès
D'octubre de 2008

Núria Cabañas Anguita

Mataró, 12 de juny de 2009

SUMARI

1.	SITUACIÓ.....	3
2.	MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	3
3.	CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC	3
3.1.	Notícies històriques.....	3
3.2.	Antecedents arqueològics.....	4
4.	MOTIVACIÓ I OBJECTIUS	4
5.	FONAMENTS DE DRET	5
6.	TREBALLS REALITZATS	5
7.	METODOLOGIA.....	5
8.	RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ	6
9.	LLISTAT D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES	6
10.	CONCLUSIONS.....	7
11.	BIBLIOGRAFIA	7

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

FITXA TÈCNICA

Lloc de la intervenció	Passeig de l'Havana, 10-22, carrer de Lima, 2
Població i comarca	Barcelona, el Barcelonès
Coordenades UTM	X=432969 / Y=4587818 / Z=19,09
Promoció	SEIRT. S.A.U
Execució obra	SEIRT. S.A.U
Execució intervenció	Actium Patrimoni Cultural, SL
Direcció tècnica	Núria Cabañas i Anguita
Tipus d'intervenció	Preventiva
Activitat autoritzada	Control arqueològic
Dates autoritzades	13 al 24 d'octubre de 2008
Dates d'execució	14 al 24 d'octubre de 2008
Codi del MHCB	119/08
Paraules clau	Control obra rases de serveis torre blanca èpoques medieval i contemporània
Resum	<p>El seguiment arqueològic dut a terme entre el carrer de Sant Adrià i el Passeig de l'Havana de Barcelona ha estat motivat per l'obertura d'una rasa per la xarxa de telefonia d'Orange.</p> <p>Durant el rebaix del subsòl no s'han localitzat estructures ni materials arqueològics.</p>

1. SITUACIÓ

La intervenció arqueològica es troba situada a la cruïlla entre els carrers Sant Adrià i Ferran Junoy i segueix al llarg del passeig de l'Havana per finalitzar al núm. 2 del carrer Lima, al barri de Bon Pastor al districte de Sant Andreu de Barcelona.

2. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

L'indret d'actuació es situa geogràficament en el Pla de Barcelona, obert pel sud-est a la mar i limitada, pel nord-oest, per la Serralada litoral. Per migjorn és limitada per la falla que segueix ran de mar des del Garraf i el turó de Montjuïc fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs i finalment pel nord-est i pel sud-oest està delimitat pels límits naturals del Besòs i el Llobregat.

El Pla presenta un esglaó, d'uns vint mestres, en el punt de contacte entre Ciutat Vella i l'Eixample i el sector comprès entre aquest esglaó i el mar es conegut com el pla de baix format per les aportacions de les rieres, torrents, dels deltes del riu veïns i del corrent litoral. En aquest sector del pla es formaren maresmes i estanyols. Històricament la costa anà avançant molts d'aquests estanys van anar desapareixent, fet que contribuï, d'una manera clara, l'acció antròpica. Malgrat la seva desaparició, molts d'ells han continuat vius en els topònims actuals (Autors diversos, 1991: 22-24).

3. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

3.1. Notícies històriques

Les primeres mencions referents al territori que actualment ocupa el barri de Bon Pastor són del segle XII, quan formava part de l'antic terme de Sant Andreu del Palomar.

El nucli urbà es va començar a formar entorn l'església i parròquia de Sant Andreu a finals del segle X. Aleshores es tractava d'una zona agrícola i industrial impulsada pel Rec Comtal que canalitzava l'aigua del riu Besòs des de Montcada fins a Barcelona (Busqueta, 1991: 60). El 1052 perdé una part del terme en crear-se la parròquia de Sant Martí de Provençals.

Al segle XII el territori es començava a consolidar com a demarcació parroquial de la Canonja de Barcelona, amb un creixement lineal de cases i carrers seguint el curs del Rec Comtal i al voltant un paisatge d'horts i vinya (Busqueta, 1991: 65). El Rec Comtal (drenat pel torrent d'Estadella i la riera de Sant Andreu) donà una gran prosperitat al terme, i permeté la creació d'una indústria molinera destinada a la mòlta del gra, principal activitat econòmica juntament amb el cultiu del cereal.

D'altra banda, la prosperitat de la zona també estigué afavorida per l'activitat comercial, atès que gaudia de molt bona comunicació al tractar-se del pas natural de penetració cap al Vallés.

Actualment, el barri de Bon Pastor es situa a la riba dreta del Besòs, vora l'antic camí que comunicava Sant Andreu del Palomar amb Sant Adrià del Besòs, al límit amb Santa Coloma de Gramenet.

Antigament, aquesta zona estava formada per grans extensions de terreny dedicades a l'agricultura. La industrialització de la zona fou lenta i l'activitat agrícola era la principal ocupació fins a inicis del segle XX, quan es va instal·lar la fàbrica "La Maquinista Terrestre y Marítima", per a la producció de locomotores i maquinària industrial (Checa; Travé, 2007: 25-28). L'any 1993 la fàbrica va ser enderrocada i els tallers van ser traslladats entre els municipis de Santa Perpètua de Mogoda i Mollet del Vallès.

Entre el 1927 i 1929 s'edificaren un grup de cases barates, "Milans del Bosch", per tal d'allotjar els immigrants establerts a Montjuic que provenien del sud d'Espanya i de l'interior de Catalunya durant l'expansió industrial de la ciutat de Barcelona. Aquest augment demogràfic es va tornar a produir durant la dècada dels anys cinquanta i seixanta a conseqüència novament de la industrialització.

3.2. Antecedents arqueològics

La zona que ens ocupa s'inclou dins una àrea d'interès històric i arqueològic atès que es localitza dins l'àmbit de protecció arqueològica de la Torre Blanca (Puig, PIA). La Torre Blanca actualment destruïda estaria situada al carrer Sant Adrià 79, on actualment hi ha la factoria de la Mercedes Benz i sembla que podria tractar-se d'una torre de defensa emprada per vigilar els camps de conreu i les vies de comunicació (Programació d'Arqueologia Urbana de Barcelona – 09/000/13) .

La primera referència documental d'aquesta torre data de l'any 999 quan en un document s'esmenta "... in termino de Provinciales ad ipse Turre Blanca" . També apareixen altres mencions a finals del segle X i inicis del segle XI situant-la prop dels llocs anomenats *Auro Invento i Parietes Delicatas*. L'any 1028 surt esmentada en un acte de venda "... in territorio Barchinone, in locum que dicunt ad ipsa turre alba" i durant el segle XI apareix documentada en diverses ocasions (Autors Diversos, 1992: 61).

Proper a la zona intervinguda també es constata la presència de restes d'època romana, possiblement una vila, localitzades a l'actual Estació de Ferrocarrils de Sant Andreu del Palomar l'any 1960 (Grup Mediterrània d'Investigacions d'Speleològiques, 1976: 20).

4. MOTIVACIÓ I OBJECTIUS

L'actuació arqueològica ha estat motivada per l'empresa de telecomunicacions Orange, encarregada de realitzar una rasa de 600 m, aproximadament, per la conducció de la xarxa de telefonia.

L'objectiu d'aquesta intervenció era documentar l'aparició de possibles restes, tant estructurals com materials, existents al subsòl.

5. FONAMENTS DE DRET

La intervenció és de caràcter preventiu, atenent la Llei 9/1993 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC 1807 de l'11 d'octubre de 1993) i el Decret 78/2002 de 5 de març del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC 3594 de 13 de març de 2002).

6. TREBALLS REALITZATS

La intervenció duta a terme s'ha realitzat durant el mes d'octubre de 2008 i ha consistit en el control del rebaix del subsòl.

La rasa s'ha realitzat de forma mecànica mitjançant una mini-giratòria. Al tractar-se d'una canalització de 600 m de longitud, la seva realització s'ha dividit en tres trams. Arqueològicament, a instància del Museu de Barcelona, únicament s'ha dut a terme el control del tram 1 i 3.

Tram 1: Transcorria paral·lel al carrer de Sant Adrià, des de la cruïlla amb el carrer Ferran Junoy fins a tocar amb el Passeig de l'Havana. Correspon a una rasa de 136 m aproximadament de longitud per 80 cm de profunditat i 40 cm d'amplada.

Tram 2: Situat al llarg del passeig de l'Havana entre els núm. 2-8

Tram 3: Transcorria al llarg del passeig de l'Havana entre els núm. 10-22. Correspon a tram de 390 m aproximadament de longitud per 40 cm d'amplada i 80 cm de profunditat.

Posteriorment, un cop oberta, s'ha procedit els treballs de documentació fotogràfica i planimètrics.

7. METODOLOGIA

Registre estratigràfic

La metodologia utilitzada per aquesta intervenció es basa en el mètode de registre Harris / Carandini, a partir del qual, totes les dades són recollides en un model de fitxa d'unitat estratigràfica (UE) on s'hi indica la descripció de cada unitat estratigràfica i la seva relació física respecte de les adjacents. La base de dades s'ha realitzat amb el programa Acces.

Topografia i planimetria

Les restes s'han vinculat geogràficament amb les coordenades UTM, per tal de documentar-les i facilitar la gestió de la informació. La topografia i la planimetria han estat tractats informàticament amb AutoCAD 2008.

Documentació fotogràfica

Per tal de deixar una constància visual dels treballs realitzats, així com de les restes aparegudes, s'ha realitzat un registre fotogràfic exhaustiu, utilitzant-se el format digital.

8. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

L'actuació portada a terme entre els carrers de Sant Adrià i el Passeig de l'Havana ha consistit en el control del subsòl de dos trams d'una rasa, atès que la zona intervinguda té un interès històric i arqueològic per la ciutat de Barcelona.

Durant el seguiment, no s'han localitzat ni restes estructurals ni materials. Cal tenir en compte que es tracta d'una zona que ha sofert diverses remodelacions a conseqüència de la construcció d'indústries al llarg del segle XX i de l'actual estació de ferrocarrils.

El Tram 1 i el Tram 3 presenten una estratigrafia similar. Així, s'ha documentat un nivell de panots amb la seva preparació de formigó, corresponent a l'actual nivell de circulació (UE 01). Sota aquest nivell, s'ha identificat un nivell format per capes de grava i d'argila marró (UE 02), aproximadament de 20 cm de gruix. Finalment s'ha documentat un nivell de terra marró amb restes de material de construcció (UE 03). Possiblement, els nivells documentats en el tram 1 corresponguin a nivells aportats durant les obres de construcció de l'estació de ferrocarrils, atès que s'hagué d'alça el terreny per poder-la edificar i en el cas del tram 3 podrien estar relacionats amb les diverses obres d'antigues canalitzacions.

En alguns punts del Tram 1 l'estratigrafia varia. Així, s'ha documentat un primer nivell d'asfalt (UE 04) corresponent a l'actual nivell de circulació sota el qual, s'ha identificat un nivell de grava (UE 05), d'aproximadament 30 cm de gruix, que cobreix un estrat de sauló (UE 06). En aquest cas, aquest canvi estratigràfic, probablement, estigui relacionat amb la col·locació d'una antiga canalització que es troba sota aquest sediment d'arena marró.

9. LLISTAT D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

UE 01: Panots (20 x 20 cm) amb la seva preparació de formigó. Cobreix la UE 02. Apareix a una cota de 19,90 m.snm.

Actual nivell de circulació. Cronologia: segle XX

UE 02: Nivell format per diverses capes de grava i arena marró de 20 cm de gruix. Cobreix la UE 03. Cobert per la UE 01. Apareix a una cota de 19,76 m.snm.

Nivell aportat per anterior obres de construcció. Cronologia: segle XX

UE 03: Nivell de sorra de color marró amb material de construcció d'aproximadament 45 cm de gruix. Cobert per la UE 02. Apareix a una cota de 19,56 m.snm.

Nivell aportat per anterior obres de construcció. Cronologia: segle XX

UE 04: Asfalt. Cobreix la UE 05. Apareix a una cota de 19,90 m.snm.

Actual nivell de circulació. Cronologia: segle XX

UE 05: Nivell de graves de color ocre de 30 cm de gruix. Cobreix la UE 06. Cobert per la UE 04. Apareix a una cota de 19,74 m.snm.

Nivell aportat per anterior obres de canalitzacions. Cronologia: segle XX

UE 06: Estrat d'arena marró molt solta i de 40 cm de gruix. Cobert per la UE 05. Apareix a una cota de 19,44 m.snm.

Nivell aportat per anterior obres de canalitzacions. Cronologia: segle XX

10. CONCLUSIONS

La intervenció realitzada entre el Passeig de l'Havana i el carrer Sant Adrià (davant el parc de la Maquinista de Sant Andreu) de Barcelona no ha permès localitzar cap estructura ni material arqueològic tot i tractar-se d'un indret d'expectativa arqueològica. Atès que tan sols s'han documentat nivells (UE 02, 03, 05 i 06) corresponents a estrats aportats per obres anteriors, ja sigui per antigues canalitzacions o per les obres de construcció de l'estació de ferrocarrils a mitjan segle XIX i l'edificació de la fàbrica la Maquinista Terrestre y Marítima de principis del segle XX.

11. BIBLIOGRAFIA

AUTORS DIVERSOS. (1982). *Gran Enciclopèdia comarcal de Catalunya. Barcelonès i Baix Llobregat*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Vol. 8. Barcelona.

AUTORS DIVERSOS. (1992). *Catalunya Romànica. El Barcelonès, El Baix Llobregat, El Maresme*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona

BUSQUETS, J. (1991). *Una vila del territori de Barcelona: Sant Andreu de Palomar als segles XIII-XIV*. Fundació Salvador Vives i Casajuana. Barcelona.

CHECA, M; TRAVÉ, C. (2007). *Bon Pastor Història d'un Barri*. Ajuntament de Barcelona – Districte de Sant Andreu. Barcelona.

GRUP MEDITERRANIA D'INVESTIGACIONS SPELEOLOGIQUES. (1976). *Jaciments del Pla de Barcelona* a Butlletí Mediterrània, 10. Barcelona.

PUIG, F. *Projecte d'intervenció arqueològica al Passeig de l'Havana, 10-22, carrer de Lima, 2*. Barcelona.

SOBREQUÉS, J. (1991). *Història de Barcelona*. Enciclopèdia Catalana.

Intervenció arqueològica

Passeig de l'Havana, 10-22, carrer de Lima, 2.
Barcelona, el Barcelonés

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

Direcció General del Patrimoni Cultural

Expedient 470 K121 N-B sobre l'autorització per a 2008 de la intervenció preventiva a: passeig de l'Havana,10-22 i carrer de Lima 2 de Barcelona, Barcelonès, segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. El dia 8 d'octubre de 2008 (registre d'entrada núm. 001513), el senyor Ferran Puig i Verdaguer, director del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, va presentar una petició per realitzar una intervenció arqueològica al passeig de l'Havana,10-22 i carrer de Lima 2 de Barcelona, Barcelonès.
2. El dia 10 d'octubre de 2008 el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va emetre informe favorable a l'esmentada sol·licitud.

Motivació

1.- La intervenció està motivada per l'obertura d'una rasa d'uns 284 m per tal de realitzar una canalització per a una conducció de xarxa telefònica de l'empresa ORANGE.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).

Resolució

Per tot això, resolc:

1: **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: passeig de l'Havana,10-22 i carrer de Lima 2 de Barcelona, Barcelonès.

Persona o institució autoritzada: Ferran Puig i Verdaguer, director del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

Direcció de la intervenció arqueològica: Núria Cabañas Anguita (ACTIUM, SL).

Activitat autoritzada: control arqueològic.

Termini de realització de la intervenció: del 13 al 24 d'octubre de 2008.

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

La intervenció arqueològica o paleontològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació

Direcció General del Patrimoni Cultural

2: Notificar aquesta resolució, tal i com disposa l'article 5.2 del Decret 78/2002, simultàniament a l'ajuntament del municipi afectat i a la persona interessada, amb l'advertiment que:

- Els particulars poden interposar recurs d'alçada contra aquesta resolució davant l'òrgan que l'ha dictat o davant del conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació, en el termini d'un mes a comptar des de l'endemà de la recepció de la notificació, d'acord amb l'article 107 en relació amb els articles 114 i 115 de la Llei de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, sens perjudici que es pugui interposar altre recurs que sigui considerat convenient.
- Les administracions públiques podran interposar, d'acord amb el que determina l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la Jurisdicció Contenciosa Administrativa, recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar des de la notificació. Potestativament, dins el mateix termini, també podran efectuar el requeriment previ que determina el precepte legal abans esmentat.

Barcelona, 10 d'octubre de 2008

Josep M. Carreté Nadal
Director general del Patrimoni Cultural

Resolució signada pel Director General del Patrimoni Cultural. Aquest document només es
vàlid a efectes de comunicació

Intervenció arqueològica

Passeig de l'Havana, 10-22, carrer de Lima, 2.
Barcelona, el Barcelonés

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Intervenció arqueològica

Passeig de l'Havana, 10-22, carrer de Lima, 2.
Barcelona, el Barcelonés

FOTO 1. Tram 1: vista general de la rasa situada davant l'estació de ferrocarrils.

FOTO 2. Tram1: vista general.

FOTO 3. Tram 1: Detall estratigràfic de les UE: 04, 05 i 06.

FOTO 4. Vista general del Tram 3.

Intervenció arqueològica

Passeig de l'Havana, 10-22, carrer de Lima, 2.
Barcelona, el Barcelonés

*FOTO 5. Detall estratigràfic
de les UE- 01, 02 i 03.*

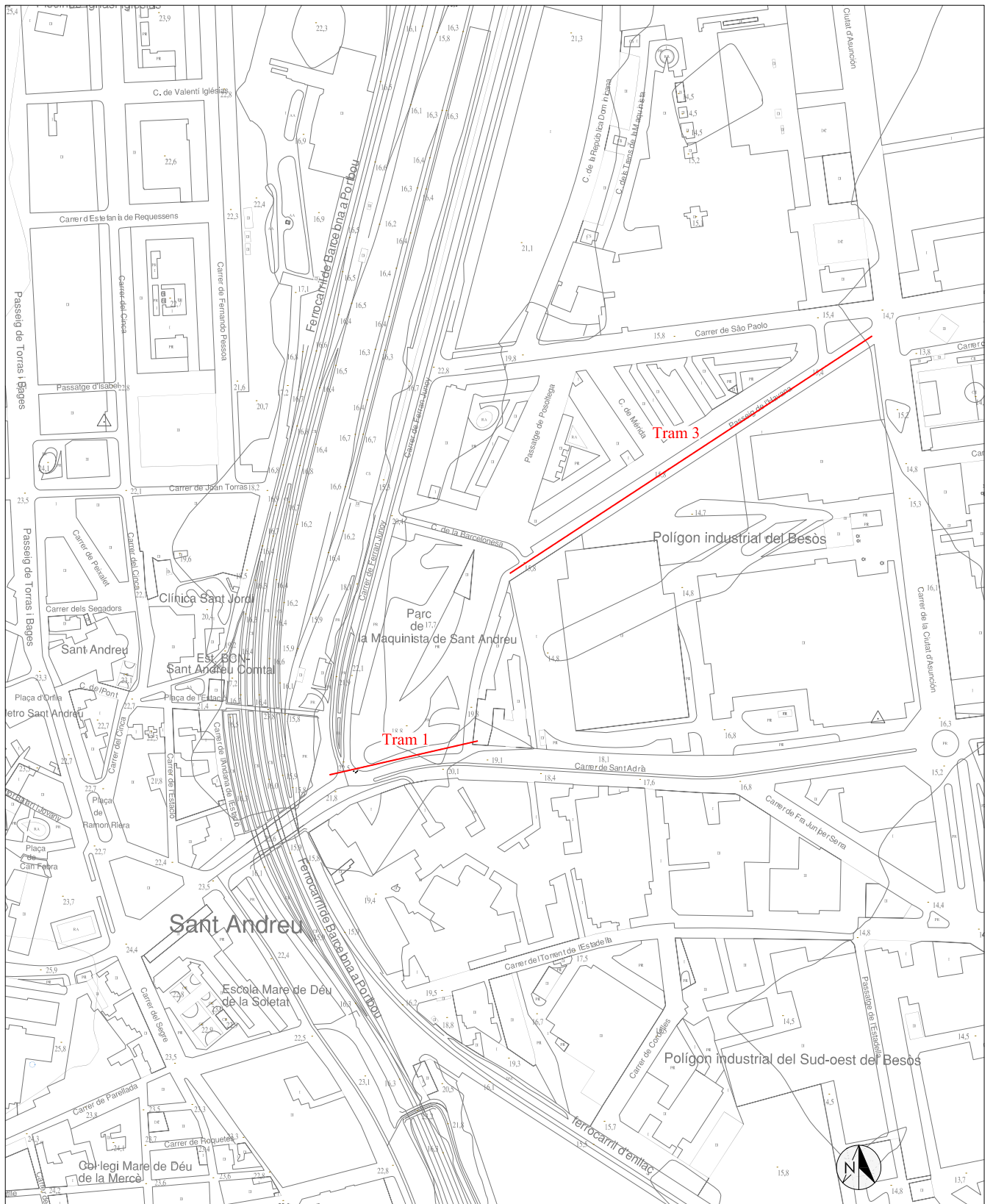
FOTO 6. Tram 3 finalitzat.

Intervenció arqueològica

Passeig de l'Havana, 10-22, carrer de Lima, 2.
Barcelona, el Barcelonés

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

<p>INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Passeig de l'Havana, 10-22 - Carrer de Lima, 2. Barcelona</p>	<p>TÍTOL PLÀNOL Situació de les rases realitzades</p>	<p>CODI MHCB 119/08</p>	<p>NÚM.PLÀNOL 1</p>
<p>PROMOCIÓ I FINANÇAMENT SEIRT S.A.U.</p>	<p>DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA Núria Cabañas Anguita</p>	<p>ESCALA 1/5.000</p>	<p>DATA Juny 2009</p>